

Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego
Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej nr 108, 2014: 33–43

Wojciech Sroka

Zakład Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa
Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Rolnictwo w obrębie miast – wybrane aspekty zmian strukturalnych przed i po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej

Wstęp

Aktualny stan rolnictwa miejskiego, w tym sposób zagospodarowania użytków rolnych, zachodzące procesy rozwojowe, także integracyjne, kształtowane były i są przez różnorodne i złożone uwarunkowania. W ostatnich latach bardzo duży wpływ na zmiany strukturalne w rolnictwie odegrała akcesja Polski do UE i związane z tym objęcie rolnictwa instrumentami WPR [Wigier 2014]. Obszary zurbanizowane, w tym przede wszystkim duże i bardzo duże miasta są specyficznym miejscem produkcji rolnej, a rosnąca presja sektora pozarolniczego na przejmowanie gruntów, a także nowe możliwości rozwoju związane z wdrażaniem WPR sprawiają, iż zmiany struktur agrarnych zachodzą tam szybciej niż na pozostałych terenach. Użytki rolne, jak też gospodarstwa rolne zlokalizowane w granicach administracyjnych miast często postrzegane są jako pewna archaiczna i występująca w bardzo silnym regresie forma działalności [Krzyk i in. 2013]. Obraz ten nie jest jednak prawdziwy. Zestawienie pojęć „rolnictwo” i „miasto” mimo pozornie antagonistycznego charakteru jest jednak uzasadnione.

Wprawdzie w formalnych definicjach miast w dalszym ciągu można spotkać się z przeciwstawianiem wsi i rolnictwa miastom, jednak coraz częściej podkreśla się integralność tych elementów. W literaturze z zakresu geografii pierwsze definicje miasta (początek XX wieku) określają je jako skupisko ludzi, dla których źródłem środków utrzymania jest koncentracja rodzajów pracy niezwiązanych z rolnictwem — przede wszystkim praca w handlu i przemyśle [Maik 1992]. Podobnie współczesna definicja miasta określa je jako „jednostkę osadniczą o przewadze zwartej zabudowy i funkcjach nierolniczych, posiadającą prawa miejskie bądź status miasta nadany w trybie określonym przepisami” [Ustawa 2003].

Obecnie większość naukowców twierdzi jednak, iż paradygmat „miasto w opozycji do wsi i rolnictwa” stracił na znaczeniu [Maik 1992] i coraz częściej, szczególnie w krajach Europy Zachodniej oraz Ameryki Północnej, podkreśla się ważną rolę gruntów rolnych w kreowaniu zrównoważonego (trwałego) rozwoju miast. Także „do łask” powraca problematyka miejskiej produkcji żywności oraz miejskiego rolnictwa, które ma tak długą historię, jak same miasta [Sroka 2013]. Miejska agrokultura oraz jej podstawowa forma, tj. rolnictwo miejskie są w krajach wysoko rozwiniętych postrzegane jako integralna część i funkcja miast [Sroka 2014a]. Podkreśla się przy tym, iż ziemia miejska będąca w użytkowaniu rolniczym oprócz podstawowej funkcji produkcyjnej pełni jeszcze wiele niezwykle ważnych, ale i trudno wycenianych (na gruncie ekonomii) funkcji, w tym funkcje rekreacyjno-zdrowotne czy ekologiczne [Wagner 2005]. Utrzymanie półotwartych przestrzeni rolnych w miastach sprzyja zachowaniu w dobrym stanie istniejących dóbr publicznych (np. bioróżnorodności, krajobrazu kulturowego), a przede wszystkim kreowaniu nowych wartości, w tym poprawie jakości powietrza atmosferycznego, wód powierzchniowych i gruntowych oraz poprawie jakości gleb. W wielu europejskich metropoliach, w tym w Paryżu, Lyonie, Wiedniu, Monachium, Stuttgarcie, Zagłębiu Rury oraz innych podjęto liczne działania zmierzające do ochrony, a nawet restytucji rolnictwa [Giećwicz 2005]. W większości wymienionych miast już od lat 70. XX wieku miejska agrokultura zajmuje ważne miejsce w planowaniu przestrzennym, a miejskie rolnictwo oraz uprawy ogrodnicze (np. ogrody działkowe) są na bieżąco inwentaryzowane i wspierane finansowo przez władze miast.

W Polsce, pomimo rosnącego zainteresowania problematyką trwałego rozwoju miast, nadal wyraźne są tendencje do marginalizowania znaczenia rolnictwa, a nawet niektórzy autorzy [Lorens i Martyniuk-Pęczek 2013, Krzyk i in. 2013] twierdzą, iż grunty rolne są jedynie rezerwą pod przyszłą zabudowę. Nie jest znana skala produkcji, jak również podstawowe charakterystyki struktury agrarnej.

Cel oraz metodyka badań

Głównym celem opracowania jest ocena stanu i zmian struktury agrarnej rolnictwa miejskiego w okresie poprzedzającym przystąpienie Polski do struktur europejskich oraz po akcesji. Zakres czasowy prowadzonych analiz obejmie lata 2002–2010, a zakres przestrzenny badań ograniczono do miast wojewódzkich Polski. Z uwagi na specyfikę miast: Katowice oraz Gdańsk, tj. bezpośredniego ich sąsiedztwa z innymi gminami miejskimi zdecydowano, iż za stolicę województwa śląskiego przyjmie się Aglomerację Śląską wraz z przyległymi miastami.

mi, a stolica województwa pomorskiego będzie obejmować Trójmiasto. Jest to uzasadniono merytorycznie, gdyż zarówno Trójmiasto, jak i Aglomeracja Śląska stanowią zwarte i spójne terytorialnie oraz funkcjonalnie ośrodki miejskie [MRR 2010].

O wyborze miast do analiz zdecydowały przesłanki merytoryczne. Największe w danych województwach gminy miejskie stanowią regionalne bieguny wzrostu i właśnie tam presja sektora pozarolniczego na rolnictwo wydaje się być największa. Ponadto w wytypowanych do analiz JST znajduje się około 40% ogółu miejskich gruntów rolnych w Polsce, a także występuje relatywnie wysoki odsetek UR w powierzchni ogólnej, co również uzasadnia celowość badań struktury agrarnej. Wcześniejsze badania autora [Sroka 2014b] wykazały, iż zarówno zasoby ziemi, jak i ich sposób zagospodarowania jest uzależniony od wielkości miast, stąd zostały one arbitralnie podzielone na dwie grupy: miasta duże o liczbie ludności od 100 do 500 tys. oraz bardzo duże (metropolie), w których liczba mieszkańców przekracza 500 tysięcy¹. Na podstawie danych GUS o liczbie ludności za 2012 rok, do pierwszej grupy zaliczono miasta: Zieloną Górą, Opole, Gorzów Wielkopolski, Olsztyn, Rzeszów, Kielce, Toruń, Białystok, Lublin, Bydgoszcz, Szczecin, do drugiej zaś: Warszawę, Aglomerację Śląską (Katowice, Bytom, Chorzów, Dąbrowę Górniczą, Gliwice, Jaworzno, Mysłowice, Piekary Śląskie, Rudę Śląską, Siemianowice Śląskie, Sosnowiec, Świętochłowice, Tychy, Zabrze), Trójmiasto (Gdańsk, Gdynia, Sopot), Kraków, Poznań, Łódź oraz Wrocław.

Główne źródło danych stanowią informacje dostępne w Banku Danych Lokalnych GUS oraz literatura przedmiotu. Dane dla badanej zbiorowości indywidualnych gospodarstw rolnych zaprezentowano w podziale według grup wielkości miast, w których zlokalizowana była siedziba gospodarstwa. Wybór metody prezentacji danych według siedziby gospodarstwa rolnego przesądził o wyłączeniu ze zbiorowości gospodarstw rolnych osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej, tj. innych niż gospodarstwa osób fizycznych (indywidualne), których siedziba (zarząd) znajdowała się w miastach wojewódzkich. Należy bowiem zdawać sobie sprawę z tego, że w przypadku gospodarstw działających jak przedsiębiorstwa – częściej niż w przypadku gospodarstw indywidualnych – grunty położone mogą być w innej niż siedziba jednostce podziału administracyjnego [Urząd Statystyczny w Warszawie 2013].

---

¹ W literaturze przedmiotu można odnaleźć wiele klasyfikacji miast według wielkości i często toczone są dyskusje odnośnie kryteriów ich delimitacji. W opracowaniu, zgodnie z panującą konwencją, za miasta bardzo duże (często nazywane również metropoliami) uznano gminy miejskie liczące powyżej 500 tys. mieszkańców, a pozostałe ośrodki wojewódzkie spełniają kryteria miast dużych [Runge 2008, Jałowiecki 2005].

W opracowaniu wykorzystano wiele metod badawczych, w tym metody ogólne (dedukcyjne, wnioskowania redukcyjnego, porównań oraz analogii), metodę opisową, a także metody ilościowe, tj. analizę dynamiki oraz struktury.

Wyniki badań

W Polsce co najmniej od początku XX wieku zauważa się nasilanie procesów urbanizacyjnych i stopniowy wzrost liczby miast oraz ich powierzchni. Często rozrost miast następował poprzez dołączanie sąsiednich miejscowości, które niekoniecznie posiadały zwartą zabudowę, wysoką gęstość zaludnienia i tym samym w granicach administracyjnych miast znalazły się również obszary o funkcjach rolniczych [Bański 2008]. Największe wzrosty powierzchni miast dużych, tj. powyżej 100 tys. mieszkańców, następowały w latach 1960–1985, a obecnie zostały one nieco wyhamowane [Szymańska i in. 2006]. W niniejszym opracowaniu badaniami objęto największe polskie miasta, których łączna powierzchnia w 2010 roku wynosiła 472,1 tys. ha, co stanowi około 33% powierzchni wszystkich gmin miejskich w Polsce. Miasta duże (wojewódzkie) zajmowały ponad 139,7 tys. ha, a bardzo duże 332,4 tys. ha. W pierwszej grupie miast w stosunku do 2002 roku powierzchnia wzrosła o ponad 5%, a w drugiej nie odnotowano wyraźnych zmian obszarowych. Zdecydowanie najszybciej powiększającym się miastem był Rzeszów, który w analizowanych latach podwoił swoją powierzchnię.

Łączny areal użytków rolnych będących we władaniu gospodarstw indywidualnych, których siedziba zlokalizowana była na terenie miast wojewódzkich, wynosił w 2010 roku około 116,5 tys. ha i wzrósł w stosunku do 2002 roku o prawie 43%. Ponad dwukrotne wzrosty odnotowano w przypadku dużych miast, które w analizowanym okresie częściej i na większą skalę powiększały powierzchnię, niż miasta bardzo duże. W wyniku przesunięcia granic miast, kolejne siedziby gospodarstw rolnych znalazły się w ich granicach administracyjnych, a według metodologii PSR 2010 do miast wliczono całą powierzchnię gospodarstw, nawet jeżeli większość gruntów w rzeczywistości leżała poza granicą miast. Ponadto część gospodarstw rolnych powiększała swój areal, bazując zapewne na gruntach leżących poza granicami miasta, co wywołało tak duże wzrosty powierzchni UR gospodarstw. Na podstawie zaprezentowanych danych nie można zatem jednoznacznie ocenić skali zmian powierzchni UR w miastach, tylko wskazać kierunki zachodzących procesów.

Oceniając strukturę zagospodarowania gruntów w miastach o różnej wielkości, należy zauważyć, iż w 2002 roku udział UR użytkowanych przez gospodarstwa rolne o wielkości poniżej 1 ha był na stosunkowo wyrównanym poziomie,

tj. w miastach dużych wynosił 14,0%, a bardzo dużych 15,5% (tab. 1). W ciągu następnych lat, szczególnie w największych miastach, nastąpiły jednak bardzo dynamiczne zmiany i w 2010 roku już tylko 7,7% UR znajdowało się w użytkowaniu najmniejszych gospodarstw. Jednocześnie bardzo wyraźnie wzrósł udział gruntów w gospodarstwach o wielkości powyżej 10 ha. Przy przeciętnym w kraju wzroście na poziomie około 4,5 p.p., w miastach bardzo dużych udział UR w gospodarstwach powyżej 10 ha UR zwiększył się o ponad 25 p.p., a w dużych o ponad 15 p.p. Skutkiem tych zmian był również wzrost przeciętnej powierzchni UR gospodarstw powyżej 1 ha. Średnio w analizowanych miastach proces wzrostu powierzchni gospodarstw przebiegał prawie 5 razy szybciej niż średnio w kraju.

Zmiany struktury użytkowanych gruntów, w tym znaczny wzrost udziału gruntów w gospodarstwach większych obszarowo w dużej mierze wynikają ze zmian liczby gospodarstw. W latach 2002–2010 w miastach wojewódzkich zauważa się bardzo dynamiczne, ale i zróżnicowane tendencje. Są one znacznie wyraźniejsze niż przeciętnie w kraju. W gminach miejskich bardzo dużych ogólna liczba gospodarstw indywidualnych zmniejszyła się aż o 43%, a w dużych wzrosła o 48% (tab. 2). W przypadku miast bardzo dużych zmiany liczby gospodarstw są pochodną przede wszystkim zmian w liczbie gospodarstw najmniejszych obszarowo, tj. gospodarstw do 1 ha, których liczebność zmniejszyła się o 49%, oraz gospodarstw z przedziału 1–2 ha (spadek o około 54%).

Tabela 1

Wybrane charakterystyki gruntów użytkowanych przez gospodarstwa indywidualne na terenie miast wojewódzkich oraz w Polsce

Wyszczególnienie	Powierzchnia UR w gospodarstwach indywidualnych* [tys. ha]		Udział UR we władaniu gospodarstw mniejszych niż 1 ha [%]		Udział UR we władaniu gospodarstw powyżej 10 ha [%]		Średnia powierzchnia gospodarstwa indywidualnego pow. 1 ha UR [ha]	
	2002	2010	2002	2010	2002	2010	2002	2010
Miasta wojewódzkie duże	24,5	53,9	14,0	10,0	40,9	55,0	4,3	6,9
Miasta wojewódzkie bardzo duże	57,1	62,6	15,5	7,7	29,1	55,1	3,7	6,4
Miasta wojewódzkie ogółem	81,6	116,5	15,1	8,7	32,6	55,0	3,9	6,6
Polska	14 858,4	13 660,4	3,1	3,4	56,3	60,8	7,6	8,7

*Ze względu na zmianę metodologii GUS dane nie są w pełni porównywalne.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PSR 2002 oraz PSR 2010.

Tabela 2

Wybrane charakterystyki dotyczące gospodarstw indywidualnych w miastach wojewódzkich oraz w Polsce

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw indywidualnych [tys.]		Udział gospodarstw o powierzchni poniżej 1 ha UR [%]		Udział gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą [%]		Udział gospodarstw rolnych utrzymujących zwierzęta [%]	
	2002	2010	2002	2010	2002	2010	2002	2010
Miasta wojewódzkie duże	14,1	21,0	65,4	67,0	46,9	51,1	8,4	14,0
Miasta wojewódzkie bardzo duże	37,1	21,2	64,9	57,2	43,4	56,1	8,4	16,3
Miasta wojewódzkie ogółem	51,2	42,2	65,1	62,1	44,3	53,6	8,4	15,2
Polska	2 928,5	2 271,5	33,3	31,4	74,2	83,0	39,1	46,6

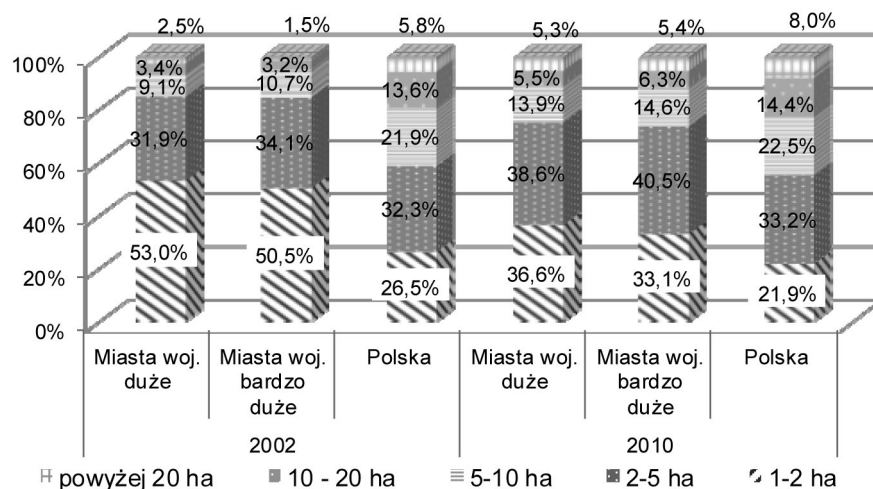
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PSR 2002 oraz PSR 2010.

W mniejszych miastach wojewódzkich było nieco inaczej, gdyż odnotowano spory wzrost liczby gospodarstw do 1 ha (średnio o 53%), ale i przyrost stanu gospodarstw większych obszarowo. Omówione korekty liczebności gospodarstw mają również przełożenie na inne charakterystyki struktury agrarnej, w tym udział jednostek prowadzących działalność rolniczą i udział gospodarstw utrzymujących zwierzęta gospodarskie.

Również w tym przypadku zmiany w gminach miejskich zachodziły szybciej niż średnio w Polsce, a szczególnie wyraźne są one w miastach bardzo dużych. W gminach tych w latach 2002–2010 zauważa się wzrost udziału gospodarstw prowadzących działalność rolniczą (o około 12,7 p.p) oraz prawie dwukrotne zwiększenie udziału gospodarstw utrzymujących zwierzęta gospodarskie. Zmiany te są głównie konsekwencją „wypadania” ze statystyki gospodarstw najmniejszych obszarowo, które w 2002 roku nie prowadziły działalności rolniczej, ale również wzrostu liczby gospodarstw zajmujących się chowem zwierząt. Można zatem postawić tezę, iż ośrodki miejskie (centra miast) korzystnie wpływają na zmiany strukturalne, przyczyniając się do koncentracji produkcji i jej profesjonalizacji. Wpływ na zaznaczone zmiany może mieć również przystąpienie Polski do UE i objęcie gospodarstw rolnych instrumentarium WPR, gdyż średnio w polskich miastach do około 40% gruntów pozyskiwane są płatności bezpośrednie [Sroka 2014b].

Analizując zmiany liczby gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha UR, również można wskazać podobne tendencje jak w przypadku wcześniejszych analiz, tj. wyraźniejszą poprawę struktury obszarowej gospodarstw w miastach, niż średnio w Polsce (rys. 1). Szczególnie dotyczyło to miast bardzo dużych, w których w latach 2002–2010 relatywnie szybko wzrastał udział gospodarstw z grup obsza-

rowych 10–20 ha oraz powyżej 20 ha przy jednoczesnym spadku udziału gospodarstw o powierzchni 1–2 ha. Wskutek tych procesów w 2010 roku w gminach miejskich o liczbie ludności powyżej 500 tys. udział gospodarstw rolnych, które można w warunkach rolnictwa miejskiego uznać już za potencjalnie rozwojowe, tj. powyżej 10 ha UR, wynosił 11,7%. Analogiczny wskaźnik dla miast dużych oscylował natomiast w granicach 11%, a przeciętnie w Polsce 22,4%.

Rysunek 1

Struktura obszarowa indywidualnych gospodarstw rolnych powyżej 1 ha w miastach wojewódzkich oraz w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PSR 2002 oraz PSR 2010.

Jednoznaczna ocena przyczyn zróżnicowania tempa przemian struktury obszarowej indywidualnych gospodarstw rolnych w miastach różnej wielkości jest bardzo trudna. Problemy interpretacyjne dotyczą szczególnie dużych miast, gdyż spośród 12 takich miast aż w 7 odnotowano wzrost ich powierzchni ogólnej, czego skutkiem było również zwiększenie powierzchni gruntów rolnych i liczby gospodarstw. Prowadzone analizy wykazały, iż w przypadku tych miast zdecydowanie szybciej przyrastała liczba gospodarstw najmniejszych obszarowo (do 1 ha UR oraz 1–2 ha UR) niż gospodarstw powyżej 10 ha UR, co skutkowało pogorszeniem struktury agrarnej. W dużych miastach, których powierzchnia nie zmieniała się lub w bardzo niewielkim stopniu zmalała, odnotowano 3-procentowe zmniejszenie liczby gospodarstw poniżej 1 ha i 70-procentowy wzrost liczby gospodarstw powyżej 10 ha. Niemniej jednak uśrednione zmiany strukturalne dla wszystkich miast dużych są zdecydowanie mniej korzystne niż dla miast

bardzo dużych. Wcześniejsze badania autora dają również podstawę do szukania przyczyn zróżnicowania dynamiki zmian struktury obszarowej gospodarstw w poziomie rozwoju gospodarczego gmin miejskich. Sroka [2014b] wykazał bowiem, iż w 2010 roku udział gospodarstw o powierzchni powyżej 10 ha UR był prawie dwukrotnie wyższy w gminach o bardzo dużej liczbie podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności niż w gminach cechujących się najniższym poziomem tego wskaźnika. Może to tłumaczyć nieco wolniejsze tempo przemian agrarnych mniejszych miast zlokalizowanych na terenie wschodniej Polski (Rzeszowa, Białegostoku, Kielc czy Olsztyna) i korzystniejsze dla lepiej rozwiniętych gospodarczo miast Polski Zachodniej (Zielonej Góry, Opola, Szczecina czy Torunia).

W miastach bardzo dużych o liczbie ludności powyżej 500 tys. osób, tj. gminach mających największy potencjał rozwojowy, popyt na ziemię na cele budowlane oraz inwestycyjne jest znacznie większy niż w przypadku miast mniejszych. Może to tłumaczyć znaczne spadki liczby gospodarstw do 1 ha UR. Wynikają one zapewne z kolejnych podziałów gruntów należących do gospodarstw, ich ewentualnej zabudowy (np. przez dzieci właścicieli gospodarstw) lub sprzedaży (np. na cele budowlane czy gospodarcze). W takiej sytuacji w wyniku kolejnych podziałów lub sprzedaży gruntów jednostka „wypada” z ewidencji gospodarstw rolnych. Ponadto nasilają się tam procesy spekulacyjne, a oczekiwana renta kapitałowa lub (i) planistyczna z tytułu posiadania ziemi w dogodnej lokalizacji jest bardzo wysoka. Zdarza się, iż właściciele gospodarstw rolnych, jeżeli zezwala na to plan zagospodarowania przestrzennego, zmieniają przeznaczenie gruntów z rolnych na budowlane w celu ich sprzedaży. Proces ten mógł się nasilić po wejściu w życie zmian w ustawie o ochronie gruntów rolnych i leśnych [Ustawa 2008], która wyłącza spod ochrony grunty zlokalizowane w granicach administracyjnych miast. Wydaje się zatem, iż poprawa struktury agrarnej bardzo dużych miast wynika z jednej strony z ubytku gospodarstw najmniejszych obszarowo (zmniejszenia podstawy obliczania udziału poszczególnych grup obszarowych) i tym samym poprawy większości wskaźników obrazujących strukturę agrarną, ale jest również skutkiem powiększania areału gospodarstw, koncentracji ziemi np. poprzez dodzierżawianie gruntów lub ich zakup również poza granicami miast, choć w znacznie mniejszym stopniu.

Podsumowanie i wnioski

Rolnictwo na obszarach miast, podobnie jak na terenach wiejskich, podlega ciągłej ewolucji, przy czym występująca w ostatnim okresie dynamika przekształceń strukturalnych jest bardzo duża i znacznie większa niż średnio w kraju.

Uwarunkowania rozwoju rolnictwa miejskiego szczególnie w gęsto zaludnionych i zurbanizowanych regionach zasadniczo różnią się od warunków wiejskich. Duża konkurencja o grunty, a także możliwość alternatywnego wykorzystania ziemi w innej działalności niż rolnicza przyczyniają się do dynamicznych zmian strukturalnych, w tym „wychodzenia gospodarstw z rolnictwa” poprzez sprzedaż ziemi np. na cele budowlane czy inwestycyjne, jej wydzierżawienie, czy wreszcie podział i przekazanie gruntów zstępnym. Dotyczy to szczególnie bardzo dużych ośrodków miejskich i raczej gruntów położonych bliżej centrów miast. Świadczą o tym wyraźne (ponad 50%) spadki liczby gospodarstw najmniejszych obszarowo, tj. poniżej 2 ha, oraz zmniejszenie udziału ziemi będącej w użytkowaniu tych gospodarstw. Tendencje te, o ile następują w zgodzie z zachowaniem ładu przestrzennego, należy ocenić pozytywnie.

Oprócz zaznaczonych powyżej procesów dezagrarnizacyjnych, które są wynikiem „przegrywania rolnictwa” z przynoszącymi znacznie wyższe renty ekonomiczne sektorami pozarolniczymi widoczne są jednak również procesy koncentracyjne. W latach 2002–2010 pięciokrotnie szybciej niż średnio w kraju wzrastał udział gruntów w gospodarstwach o wielkości powyżej 10 ha, jak również ponad 2-krotnie wzrosła liczba takich gospodarstw. Dane te wskazują na bardzo duże tempo koncentracji ziemi, a relatywnie mniejsze wzrosty liczby gospodarstw do 10 ha niż wzrosty użytkowanej przez nie powierzchni oznaczają, iż tworzą się tam relatywnie duże gospodarstwa. Częściowo proces ten mógł zostać przyśpieszony dzięki przystąpieniu Polski do UE i objęciu gospodarstw płatnościami obszarowymi.

Dane statystyki publicznej niestety nie pozwalają zweryfikować ile gruntów użytkowanych przez gospodarstwa rolne mające siedzibę w miastach rzeczywiście położone jest w granicach administracyjnych gmin miejskich, ale duże wzrosty powierzchni miejskich UR sugerują, iż gospodarstwa te coraz częściej powiększają swoją powierzchnię, użytkując grunty na obszarach wiejskich. Nawet nie rozstrzygając tych kwestii można jednoznacznie stwierdzić, iż bliskie sąsiedztwo obszarów zurbanizowanych sprzyja zmianom agrarnym i są one tym silniejsze, im większy jest ośrodek miejski.

Literatura

- BAŃSKI J., 2008: *Strefa podmiejska – już nie miasto, jeszcze nie wieś*, [w]: *Gospodarka przestrzenna w strefie kontinuum miejsko-wiejskiego w Polsce*, (red.) A. Jezierska-Thole, L. Kozłowski, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń, s. 29–43.
- GIECEWICZ J., 2005: *Obszary rolne jako czynnik przyrodniczej rewitalizacji miasta*, Teka Kom. Arch. Urb. Stud. Krajobr. – OL PAN, s. 128–134.

- HALAMSKA M., 2011: *Wiejskość jako kategoria socjologiczna*, *Wieś i Rolnictwo* 1(150), s. 37–55.
- JAŁOWIECKI B., 2005: *Polskie miasta w procesie metropolizacji*, *Studia Regionalne i Lokalne* 1(19), s. 5–15.
- KRZYK P., TOKARCZUK T., HECZKO-HYŁOWA E., ZIOBROWSKI Z., 2013: *Obszary rolne jako element struktury przestrzennej miast – problemy planistyczne*, Instytut Rozwoju Miast, Kraków.
- LORENS P., MARTYNIUK-PĘCZEK J., 2010: *Zarządzanie rozwojem przestrzennym miast*, Wydawnictwo Urbanista, Gdańsk.
- MAIK W., 1992: *Podstawy geografii miast*, Wydawnictwo UMK, Toruń.
- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (MRR), 2010: *Rozwój miast w Polsce*, Warszawa.
- RUNGE A., 2012: *Metodologiczne problemy badania miast średnich w Polsce*, *Prace Geograficzne* 129, s. 83–101.
- SROKA W., 2013: *Rolnictwo i gospodarstwa rolne w miastach – znaczenie i zakres zjawiska*, *Roczniki Naukowe SERiA*, tom XV, zeszyt 3, s. 317–322.
- SROKA W. 2014a: *Definicje oraz formy miejskiej agrokultury – przyczynek do dyskusji*, *Wieś i Rolnictwo* 2 (163), s. 85–104.
- SROKA W. 2014b: *Zróżnicowanie zasobów oraz sposobów wykorzystania miejskich gruntów rolnych w Polsce*. Maszynopis.
- STEINBUCH L., 2012: *Nahrungsmittelproduktion in der Stadt. Konzepte für Stuttgart*, Universität Stuttgart, Stuttgart.
- SZYMAŃSKA D., GRZELAK-KOSTULSKA E., HOŁOWIECKA B., 2006: *Zmiany powierzchni i gęstości zaludnienia miast Polski w latach 1960–2003*, [w:] Słodczyk J., Szafranek E. (red.), *Kierunki przekształceń struktury gospodarczej i społecznej miast*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 341–353.
- Urząd Statystyczny w Warszawie, 2013: *Rolnictwo na terenach miejskich w województwie mazowieckim*, Powszechny spis rolny 2010, Wydawnictwo Urzędu Statystycznego w Warszawie, Warszawa.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych (Dz.U. z 2003 r. Nr 166, poz. 1612).
- Ustawa z dnia 31 grudnia 2008 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. z 2008 r. Nr 237, poz. 1675 z późn. zm.).
- WAGNER K., 2005: *Funktionen der Landwirtschaft in stadtnahen Grünstrukturen: EU-COST Aktion C11 „Greenstructure and urban planning”* (No. 19), AWI Bundesanstalt für Agrarwirtschaft, Wien.
- WIGIER M., 2014: *The competitiveness of polish agriculture after accession to the EU*, *Economics of Agriculture* 1, s. 87–102, UDC: 005.51:631(438).

Urban agriculture before and after Polish admission to the European Union – the chosen aspects of structural changes

Abstract

This article touches upon the problem of identification and evaluation of the productive significance of urban agriculture, with the emphasis on both the analysis of its state and the changes in agrarian structure. The temporal scope covers the years 2002–2010, while the spatial scope covers only the provincial cities in Poland. Results of the conducted analyses show that very dynamic agrarian changes have taken place in provincial cities; these changes have been particularly visible in big cities. A 25% decrease in the number of farms with the areas up to 1 ha of agricultural land and almost a threefold increase in the number of individual farms with the areas above 20 ha of agricultural land has been noted down in all the provincial cities. As a result, the average surface of individual farms above 1 ha of agricultural land in cities has increased five times quicker than it is visible in Poland.

